

Vsebine

Smrtonosna poslastica!

08 08 2022

Tjaša Breznik

Stari in drzni so skupina upokojencev, ki zadnja leta svojega življenja preživljajo v domu, poimenovanem Lutkalica. Za popestritev pripravijo predstavo v obliki varietéja, v katerem nas vsaka

Stari in drzni, fotografija: Katarina Zalar

katerem nas vsaka

lutka zabava s svojim karakterjem, ki bazira na eni izstopajoči značilnosti, kar zadosti izbranemu žanru predstave. Njihova osebnost, ki so jo gradili čez leta, se tu ni izpela, temveč je postala le še bolj ekstremna.

Upravnik doma, človeški lik, je v vlogi voditelja dogodka, na katerem smo se znašli. S svojim nastopom določa tempo predstave, saj na oder eno za drugo vabi nastopajoče lutke-upokojence. Medtem pa na starostnike

nenhno preži smrt, ki se vsake toliko lebdeča pojavi izza rdeče zavese, da bi se prepričala, ali je pojedina zanj že nared. V uprizoritvi smo torej vpeti v dinamiko treh ravni scenske prisotnosti: igralca (človeka), lutk, na katerih sloni dogajanje in ki nas resnično zanimajo, ter podobe smrti, (paradoksalno) nebivajočega bitja. Odnos med temi tremi načini odrske bivanjskosti, med katerimi so nečloveški nastopajoči (lutke) dejstveno neživi, četudi v uprizoritvi oživijo na povsem specifičen način, je podrejen najmočnejšemu akterju, smrti in njeni poslednji volji. Smrt z močjo prodira v igrano zgodbo prav zaradi svoje neminljivosti. Usodo predstave *Stari in drzni*, ki jo preigrava lutkovni kolektiv Tolpa, tako določajo želje te lutke, ki jo dojemamo bolj kot vizualni efekt, nekakšen dodatek, čeprav ni tehnično gledano zagotovo nič drugega kot lutka, ki zgolj s svojo avro (in zelo preprosto animacijo) kroji vnaprej predvideno dramaturgijo predstave.

S tem ko lutke kot muhe cepajo ena za drugo, se smrt v nam znani podobi vedno bolj bohota in debeli. Smrt je potemtakem kanibalka: podoba s človeško lobanjo (je smrt izvorno človeške sorte?) žre ljudi, bitja svoje vrste, mi pa smo ob tem pomirjeni, saj nas zaradi navajenosti na podobo njen ljudožerski »hobi« ne izziri. Tema smrti v domu starostnikov namreč ne prinese sveže ali izzivalne vizualne podobe, saj je ta prevzeta iz kolektivnega uprizoritvenega spomina, kot lobanja v črnem ogrinjalu, ob kateri nas asociativni sunek vrže v preteklost, celo v otroštvo, ko smo se jo (smrt) naučili zamišljati na točno tak način. Le kosa ji manjka. Imagološka generičnost zaustavi asociativni tok, saj smo (ne)kaj podobnega že videli v drugih različicah in žanrih – občutek, ki se nato prenese tudi na celotno uprizoritev. Zaradi občutka »že videnega« začnemo predstavo spremljati s telesno in umsko sproščenostjo, zleknemo se na stol in se mirno prepustimo dogajanju, vendar ob tem pripravimo kritiško oko in problemska vprašanja pometemo pod preprogo. Tako ob predstavi nedvomno uživamo, sploh v njeni »udobni« provokativnosti. Znašli smo se namreč v svetu, ki bi se mu v resničnem življenju raje izognili, ker pa na prizorišče stopi »točno ta« lutka (smrt), se ji zaupljivo pustimo popeljati v vaje groteskni »dèjà vu« svet.

Smrt tako ostane to, kar je vselej bila: srhljiva in abstraktna črna rjuha. Obenem ta znana podoba nenavadno ugaja, ob njej se lahko sprostimo, saj je srh, ki ga vzbuja, humoren in domač. Po poti črnega humorja nas pelje z vseprežemajočo varnostjo, ker nas bo ob tem le malo presunila in pretresla, našega sveta pa ne bo iztečajila. Smrt se tako zgolj pojavi na našem vsakodnevnem miselnem repertoarju, nas porogljivo ošvrkne in, kot v lutkovni uprizoritvi, spet izpuhti.

Smrt v uprizoritvi ni nevidna, voditelj kabareta namreč njeno navzočnost v predstavi dokaj kmalu zazna, se ob tem prestraši, a ji ne nameni večje pozornosti do konca predstave, ko jo podkupuje s trupli (lutk). Smrt s tem

izstopi s področja mističnosti in nadnaravnosti, postane vsakdanji, toda nepreizprašan vizualni učinek, katerega posledica je pač prenehanje življenja. Zakaj je smrt tako krvoločna? Zakaj se nikoli ne nasiti? Če predstava stavi na svojo pohujšljivost s hibami karakterjev (ti so kajpada tudi njihove prednosti!), perversnostmi (dvigovanjem prsi, poljubljanjem lutke) in prikazom kuhanja trupel v gulagu, pa v odnosu do banaliziranja smrti ne dosega iste ravni (pre)drznega absurda – človek - voditelj se ne poljublja s smrtjo, temveč z lutko - plesalko ob drogu. Tako podoba in vloga smrti domišljjsko ne eskalirata, temveč ostajata v varni funkciji prikupnega zla.

Zla slutnja, da se bo uresničil vzorec, ki ga nastavi prva smrt starostnice v domu za ostarele, se kmalu potrdi. Od tedaj lahko motrimo nize smrti, ki se odvijajo pred nami, saj ti niso več presenečenje, temveč so pričakovane. Nastali kaos preminevanja kmalu zahteva sebi slično rešitev – smrt vseh akterjev. Obljubljena drznost, ki je nekoliko vsekakor zastopana tudi pri animaciji, se zaustavi pri sami temi smrti in sovpadajočem črnem humorju. Če se kdo »sme« šaliti iz (prihajajoče) smrti, so to starostniki. Četudi je to nenavadno in povzroča čuden občutek v želodcu, je tej starostni skupini to dovoljeno. Ustvarjalci predstave se ne norčujejo iz na smrt bolnih ali kako drugače hendikepiranih ljudi. Norčujejo se iz starcev, katerih smrt po (iz)živetem življenju ni enaka smrti mlade ali bolne osebe, vendar je takšen črni humor precej omiljen.

Telesnost lutk je na odru stopnjevana do skrajnosti: salte, ples ob drogu, na njem in z njim, čaranje, kuhanje, seks; vse je mogoče. Gre za spopad med lutkami, celo dobrikanje občinstvu. Vsaka lutka želi biti naša najljubša. V tekmi za pozornost se osebnosti lutk, ki so v bistvu karikatura izbrane osebnostne lastnosti, prilepljene na lutkino telo, potencirajo, kar se ujema z dejanskim obdobjem starosti, ko se v ljudeh pogosto izkristalizira in odstre ena opazna osebnostna lastnost.

Igranje z namiznimi lutkami so animatorji raztegnili vse do meje njihove zmogljivosti. Vemo, da je lutka izvrsten predmet, s katerim je mogoče poudariti ekstremna stanja – od neverjetne raztegljivosti, letenja, salt, pregibanja, krehanja do lebdenja in pretiranega umiranja. Vse to so igralci dodobra izkoristili in ustvarili lutkovno drznost. Nastopajoče lutke so sicer dokaj arhaične (nesodobne), saj se dandanes animatorji nekoliko redkeje poslužujejo klasičnih lutk, (morda) misleč, da so njihove možnosti že izčrpane. V predstavi *Stari in drzni* pa si štafeto pozornosti podajajo igralci in lutke, v medsebojnem ritmu skoraj enakovredno gradijo predstavo. To potemtakem vseeno nakazuje neko nezadostnost klasičnih lutk, ki jim igralci ne zaupajo toliko, da bi jim prepustili monopol nad predstavo. Menjavanje vlog med animatorji poteka gibko, velika količina materiala, ki ga morajo oživiti in predstaviti zahteva kolektivno moč, ki se izmenjuje z akrobatskim in tehnično izpiljenim mrcvarjenjem lutk.

Morda je smrt po domovih starostnikom resda ves čas za petami, jim dobesečno diha za vrat in je kruta zgolj in preprosto zato, ker jemlje življenje. Bi torej lahko imela lahkotnejšo podobo? Ali pa vsaj takšno, ki nadgrajuje že vzpostavljeno telesno abstrakcijo črne rjuhe? Smrt pač nepopustljivo ravna z nami, saj vrednost naših teles izniči do skrajnosti. (Je smrt istovetna ali nasprotuje času? Morda zato nastopa v antropomorfni obliki, saj je dojemanje časa tipična dimenzija človeških miselnih krivulj.) Prej smo lahko skakali, zdaj le še počasi stopamo. Na zadnji instanci pa lahko celo popolnoma obmirujemo. Bili smo zapeljivi ljubimci, sedaj pa nam nihče več ne nameni poželjivega pogleda. Na koncu pa ugasne celo sam pogled. Lutke človeške omejitve sicer presežejo, saj lutkovni medij nonšalantno ubeži staranju: navidez stara lutka še vedno zmore delati salte, plesati na drogu, čarati in kričati. Stara lutka je zatorej v vsakem primeru »drzna« lutka, ki zmore in si upa več že samo zaradi svoje vrste (ne)bitja. Zato se je igrati s smrtjo in lutkami protislovno (hkrati pa to povleče s seboj zanimivost in nujnost tega poskusa), saj so lutke hkrati živi in mrtvi objekti. Ne more umreti nekaj, kar je že fiziološko mrtvo; sila časa na lutko ne vpliva, ona ne umira, zato minljivosti v njenem konceptualnem polju ni. Lebdeča črna rjuha zanjo tako ni nikakršna zaresna grožnja. Posledično se grožnja ognje tudi nam, ki smo v vlogi gledalcev predstave. Pa vendar lutka dosega močne učinke smrti tedaj, ko negibno leži na tleh. V tistem trenutku spoznamo, koliko življenja se je prej pretakalo po njej; proces ugašanja lutk nas tako spomni na kontrast – njihovo oživiljanje in neznansko pripovedovalsko moč, ki nastopi skupaj s tem dejanjem.

Tolpa

STARI IN DRZNI

Avtorstvo, razvoj likov in besedila **Tolpa**, koncept in dramaturgija **Tea Kovše**, **Hristina Vasić Tomše** in **Katarina Zalar**, režija **Hristina Vasić Tomše**, scenografija, kostumi in likovna podoba lutk **Katarina Zalar**, mentorstvo lutkovne animacija **Tea Kovše**, gib **Katja Vravnik**, izvedba **Cooky**, **Nika Gabrovšek**, **Tea Kovše**, **Jurij Torkar**, **Andrej Tomše** in **Grega Močivnik**, izdelava rekvizitov **Tomaž Furlan**, **Majda Krivograd** in **Katarina Zalar**, lutkovna tehnologija **Jure Arnold** in **Tea Kovše**

Podatki

Lutkovno gledališče Ljubljana

ID za DDV: SI 87016362

Matična številka: 5056756000

TRR: 01261-6030356432

Naslov

Krekov trg 2,

1000 Ljubljana

T: +386 (0)1 300 09 70

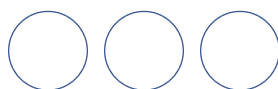
F: +386 (0)1 300 09 80

info@lgl.si

Naročite se na naše novice

E-pošta

POŠLJI

Sofinancira program
Evropske unije
Ustvarjalna Evropa

Podpora Evropske komisije za pripravo te publikacije ne pomeni potrditve vsebine, ki izraža le mnenja avtorjev, in Komisija ne more biti odgovorna za kakršno koli uporabo informacij, ki jih vsebuje.

Nastavitve piškotkov

Piškotki & politika zasebnosti

Izdelava spletne strani: [TEXUS](#)
